Archetype

CRITICAL
REGIONALISM
ABROAD
ARIS
KONSTANTINIDIS
WITHOUT GREECE
Since the 1980s, critical regionalism has been globally celebrated for imbuing modern architecture with local sensibilities. After rising to international stardom, however, several critical regionalists soon began to erect distinctive albeit "placeless" buildings around the world. Aris Konstantinidis (1913–1993), a Greek architect less well known outside of his home country, instead propagated his vision of regional modernism to global audiences on his own terms through his publishing and teaching beyond national borders. This operative history of his life and work outside Greece unveils the potential for alternative practices of critical regionalism abroad.
STYLIANOS
GIAMARELOS
gta-editi
ETH züri

Παρουσίαση του Βιβλίου: "Critical Regionalism Abroad: Aris Konstantinidis without Greece" του Στέλιου Γιαμαρέλου

Κατερίνα Δασκαλάκη - 06/07/2026

Το βιβλίο του Στέλιου Γιαμαρέλου “Critical Regionalism Abroad: Aris Konstantinidis without Greece” αποτελεί μέρος μίας σειράς βιβλίων, του εκδοτικού οίκου gta Verlag του Ινστιτούτου Ιστορίας και Θεωρίας της Αρχιτεκτονικής του ETH της Ζυρίχης.

Η σειρά αφορά ακαδημαϊκές μονογραφίες και συλλογικούς τόμους στο πεδίο της ιστορίας, θεωρίας και εφαρμογής της αρχιτεκτονικής, με μορφή υβριδικής έκδοσης (δηλαδή σε έντυπη μορφή αλλά και σε ψηφιακή με ανοιχτή πρόσβαση στο διαδίκτυο). Ο Γιαμαρέλος έχει ήδη διερευνήσει το θέμα του κριτικού τοπικισμού σε διεθνές πλαίσιο, όπως στο βιβλίο του Resisting Postmodern Architecture: Critical Regionalism Before Globalisation, και με το παρόν βιβλίο επεκτείνει αυτή την έρευνα με βασικό άξονα το έργο του Άρη Κωνσταντινίδη.

Το βιβλίο επιχειρεί να επανατοποθετήσει τον Άρη Κωνσταντινίδη -τον πιο στοχαστικό ίσως Έλληνα αρχιτέκτονα του 20ού αιώνα- μέσα στο διεθνές αρχιτεκτονικό πεδίο, όχι μόνο μέσα από τα κτήριά του, αλλά μέσα από το εκπαιδευτικό και θεωρητικό του έργο, όπως αυτό αναπτύχθηκε και αναδείχτηκε έξω από τα ελληνικά σύνορα.

Επιπλέον, η ίδια η γλώσσα του βιβλίου, καθότι είναι γραμμένο στα αγγλικά, και το διεθνές πλαίσιο της έκδοσης συνομιλούν με το βασικό του θέμα: την παρουσία και πρόσληψη του έργου του Άρη Κωνσταντινίδη εκτός Ελλάδας, μέσα από δημοσιεύσεις, μεταφράσεις και αναγνώσεις του σε διεθνή αρχιτεκτονικά δίκτυα. Έτσι φέρνει τον Κωνσταντινίδη, κατά έναν τρόπο, «ξανά έξω από την Ελλάδα».

Θεωρώ πως ο υπότιτλος του βιβλίου, without Greece, δεν δηλώνει αποκοπή. Αντίθετα, προτείνει να δούμε τον Κωνσταντινίδη πέρα από τα ελληνικά σύνορα, ως έναν αρχιτέκτονα που φέρει μέσα του τα χαρακτηριστικά του τόπου του, ακόμη και όταν βρίσκεται εκτός Ελλάδας, που σκέφτεται με ελληνικούς όρους, αλλά σε έναν ευρύτερο ευρωπαϊκό διάλογο. Με αυτό τον τρόπο, το βιβλίο προτείνει μια ανάγνωση του Κωνσταντινίδη «χωρίς την Ελλάδα» -δηλαδή, ως μια διεθνή φωνή που δεν εγκλωβίζεται στην εθνική παράδοση, αλλά ταυτόχρονα αντιστέκεται στην ομογενοποίηση των παγκόσμιων αρχιτεκτονικών τάσεων.

Ο ίδιος δεν ταυτιζόταν με το ρεύμα του «κριτικού τοπικισμού» και θα μπορούσαμε να πούμε ότι, ως μοντερνιστής, επιδίωκε να απομακρυνθεί από τέτοιες θεωρητικές ετικέτες. Ωστόσο το έργο του έχει συχνά ενταχθεί εκ των υστέρων στον ευρύτερο διάλογο του κριτικού τοπικισμού -κυρίως λόγω της σχέσης του με τον τόπο, την παράδοση και το τοπίο. Η επιδίωξή του ήταν η υπεράσπιση του διεθνούς μοντέρνου με μαχητικό τρόπο απέναντι στην ομογενοποίηση και η αμφίδρομη σχέση του τόπου με τον Κόσμο.

Ο Κωνσταντινίδης δεν έχτισε εκτός Ελλάδας, αλλά μέσω της συγγραφής, της διδασκαλίας και της προβολής του έργου του σε γερμανόφωνες χώρες, συμμετείχε στον διεθνή διάλογο συνεισφέροντας με την ελληνική εκδοχή της μοντέρνας σύγχρονης αληθινής αρχιτεκτονικής δεμένης με τον τόπο και τον τρόπο ζωής που ο τόπος προάγει, εναντιούμενος μαχητικά στις στερεοτυπικές, φολκλορικές ή άλλες τέτοιες μουσειακές ή international style θεωρήσεις.

Το βιβλίο καλύπτει την πορεία του Κωνσταντινίδη από τις σπουδές του στο Μόναχο (1931–1936) έως το τέλος της ζωής του (1993) και αξιοποιεί υλικό από το προσωπικό του αρχείο, προφορικές μαρτυρίες -

παραθέτει δημοσιεύσεις του στον διεθνή τύπο και επαναπροσδιορίζει γραπτά του έργα, με στόχο να αναδείξει πτυχές του έργου του μέσα από τη ματιά του Γιαμαρέλου.

Οι σπουδές του Κωνσταντινίδη στο Μόναχο -και μάλιστα σε μία περίοδο πολιτικών και κοινωνικών αναταραχών (1931-1936)- θεωρώ ότι έπαιξαν σημαντικό ρόλο στον τρόπο ανάγνωσης του τόπου του και των χαρακτηριστικών του. Θεωρώ δηλαδή ότι επηρέασαν την ερμηνεία και μεταγραφή του τόπου και των αξιών που αυτός φέρει σε τρόπο κατοίκησης και αρχιτεκτονικό χώρο. Ο ορθολογισμός της γερμανικής παιδείας τον βοήθησε αρχικά να συγκροτήσει και κατόπιν να τυποποιήσει το αρχιτεκτονικό του λεξιλόγιο, το οποίο στη συνέχεια θα εφάρμοζε στον τόπο του.

Θα μπορούσε να πει κανείς πως στην Ελλάδα αναζήτησε και βρήκε την κατανόηση της ανάγκης που γεννά η αρχιτεκτονική, δηλαδή το «γιατί» του δοχείου ζωής, δηλαδή τη ζωή, ενώ η Γερμανία του δίδαξε ουσιαστικά στοιχεία του «πώς», όπως είναι ο κάναβος, η δομή, η πειθαρχία, ο τύπος, η κατασκευή. Το ελληνικό τοπίο γίνεται για τον Κωνσταντινίδη το δικό του «έδαφος» -πεδίο εφαρμογής των αρχών της αρχιτεκτονικής του.

Θα εστιάσω σε ένα από τα κεφάλαια του βιβλίου, όπου μας αποκαλύπτεται μια υποφωτισμένη, όχι τόσο ευρέως γνωστή πτυχή του Κωνσταντινίδη, αυτή της διδασκαλίας του στο ΕΤΗ της Ζυρίχης, στα τέλη της δεκαετίας του ’60, από το 1967 έως το 1970.

Μια περίοδο που συνέπεσε με γενικευμένες κοινωνικές εντάσεις, αλλά και αμφισβήτηση του αρχιτεκτονικού κατεστημένου. Το ΕΤΗ εκείνη την περίοδο ήταν ένα από τα σημαντικότερα ιδρύματα αρχιτεκτονικής εκπαίδευσης στην Ευρώπη. Η διδασκαλία στο ΕΤΗ προέρχεται από μια παράδοση ορθολογισμού, ριζωμένη στο πνεύμα του μοντέρνου κινήματος και παρείχε αυστηρή τεχνική κατάρτιση σε ένα πλαίσιο όπου η κατασκευαστική ακρίβεια, η τεχνολογική πρόοδος και πρωτοπορία θεωρούνταν βασικές αρετές.

Μέσα σε αυτή τη συνθήκη, ο Κωνσταντινίδης εμφανίζεται ως ένας δάσκαλος “ξένος” -κατά κάποιον τρόπο-, με διαφορετικό υπόβαθρο· κουβαλάει μαζί του μια άλλη παιδεία, πιο υπαρξιακή, πιο «ανθρώπινη», συνδεδεμένη με τον τόπο και το τοπίο, την καθημερινή ζωή και με επίκεντρο τον άνθρωπο. Η παρουσία του και η στάση του αποτέλεσαν μια σιωπηρή ρήξη με το κυρίαρχο πνεύμα της σχολής.

Όπως αναδεικνύεται μέσα από την αρχειακή έρευνα του Γιαμαρέλου, ο Κωνσταντινίδης καλεί τους φοιτητές του να επαναπροσδιορίσουν το νόημα του “μοντέρνου”. Για εκείνον, το μοντέρνο δεν ήταν ένα στυλ, ούτε μια τεχνολογική “μόδα”, αλλά μια ηθική στάση απέναντι στον συνάνθρωπο και τον Κόσμο. Στο μάθημά του αναφέρεται στο ανθρώπινο μέτρο, στο φως, στην κατοίκηση -έννοιες που δύσκολα εντάσσονταν στο πιο μηχανιστικό, τεχνοκρατικό λεξιλόγιο της σχολής αλλά και στα κοινωνικά ανατρεπτικά προτάγματα της περιόδου.

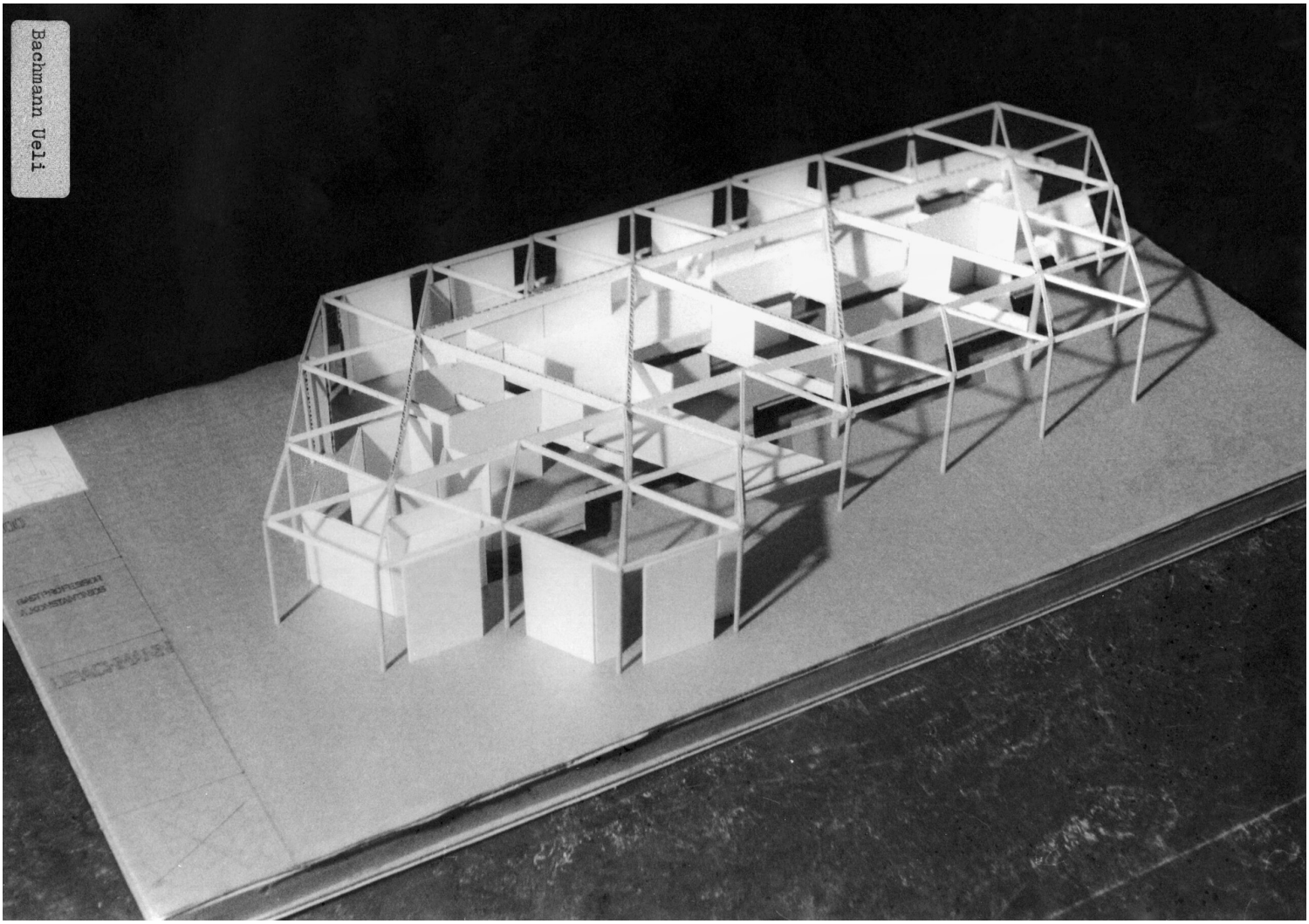
Ίσως γι’ αυτό, όπως επισημαίνει και ο Γιαμαρέλος, στην ομάδα του προσέλκυσε κυρίως φοιτητές από διάφορες εθνικότητες και λίγους Ελβετούς. Η διαφοροποιημένη στάση του ίσως δημιουργούσε μια ασφαλή, οικεία συνθήκη για αυτούς, καθότι έθετε ζητήματα τα οποία τους ήταν απτά και προσιτά, πιο κοντά στα βιώματά τους και στη βιωματική κατανόηση της αρχιτεκτονικής, παρά σε πιο γενικές και αφηρημένες θεωρήσεις. Στην ουσία, ο Κωνσταντινίδης “μετέφρασε” το έργο του στη γλώσσα της διδασκαλίας.

Αποκαλυπτική σε αυτό το κεφάλαιο του βιβλίου είναι η φωτογραφική τεκμηρίωση με πρωτότυπο αρχειακό υλικό -που δεν είναι ευρέως γνωστό- από σπουδαστικές εργασίες στις οποίες ο Κωνσταντινίδης υπήρξε επιβλέπων.

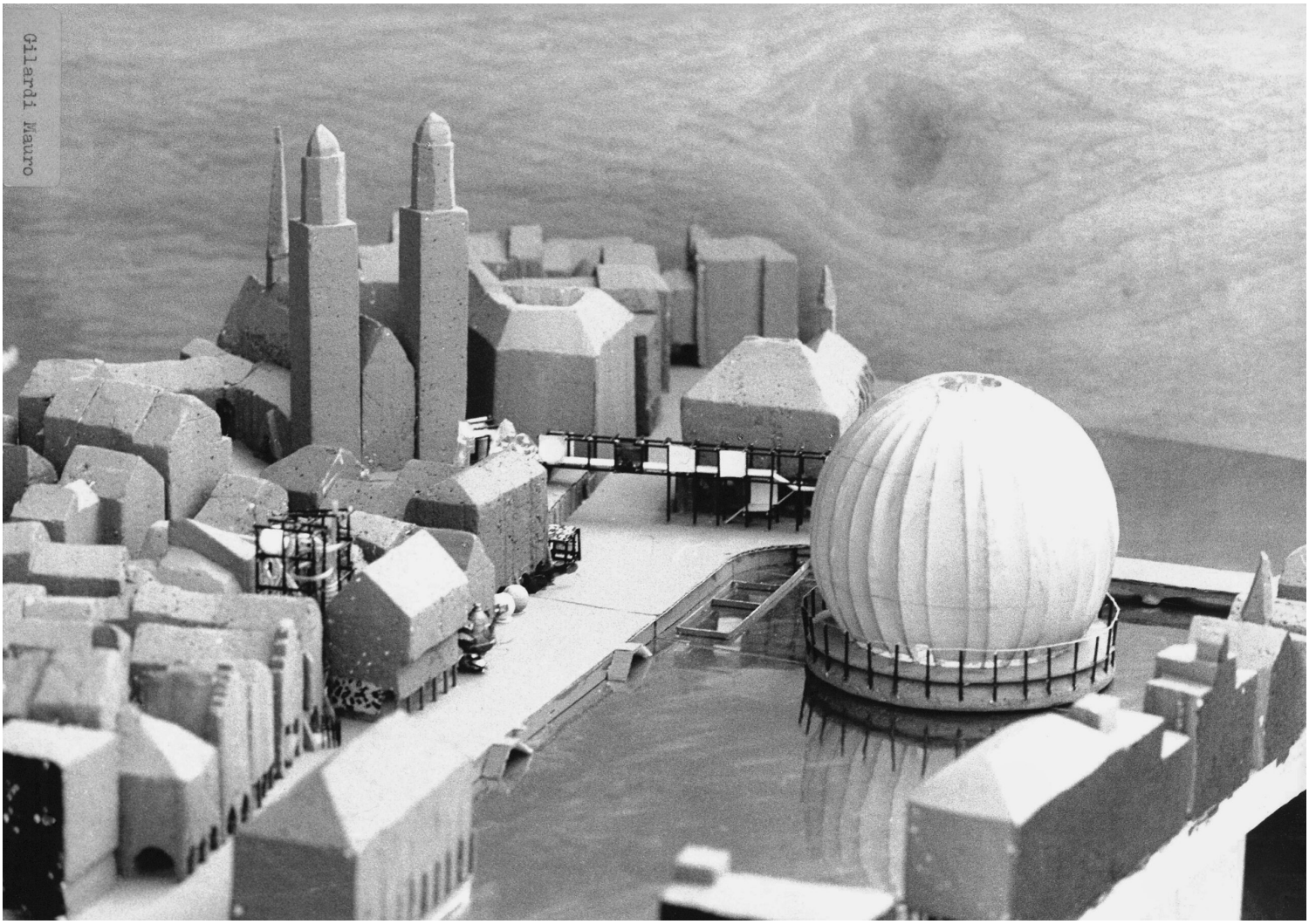
Τα θέματα που παρουσιάζονται σε μία πρώτη ανάγνωση απέχουν από τα τυπικά χαρακτηριστικά του έργου του. Σε αυτό κοντοστέκομαι γιατί μου κάνει ιδιαίτερη εντύπωση, γνωρίζοντας πόσο πείσμων, μαχητικός ήταν, γνωρίζοντας από το έργο και τις γραφές του. Και μου κάνει ιδιαίτερη εντύπωση πως οπισθοχωρεί για να δώσει χώρο στον δάσκαλο και στους φοιτητές του, χαρακτηριστικό του ήθους του προσώπου. Οι φοιτητικές εργασίες είναι συνθετικές ασκήσεις, τις οποίες δεν θα υποψιαζόταν κανείς εύκολα πως τις έχει κατευθύνει ο Κωνσταντινίδης.

Κι όμως, στα θέματα αυτά διαφαίνεται η εσωτερική πειθαρχία και συνέπειά τους, η δομική συγκρότηση που μάλλον συνδέεται με τον δάσκαλο Κωνσταντινίδη- όχι με όρους εξωτερικής επιβολής ή δόγματος αλλά εσωτερικά αφομοιωμένη.

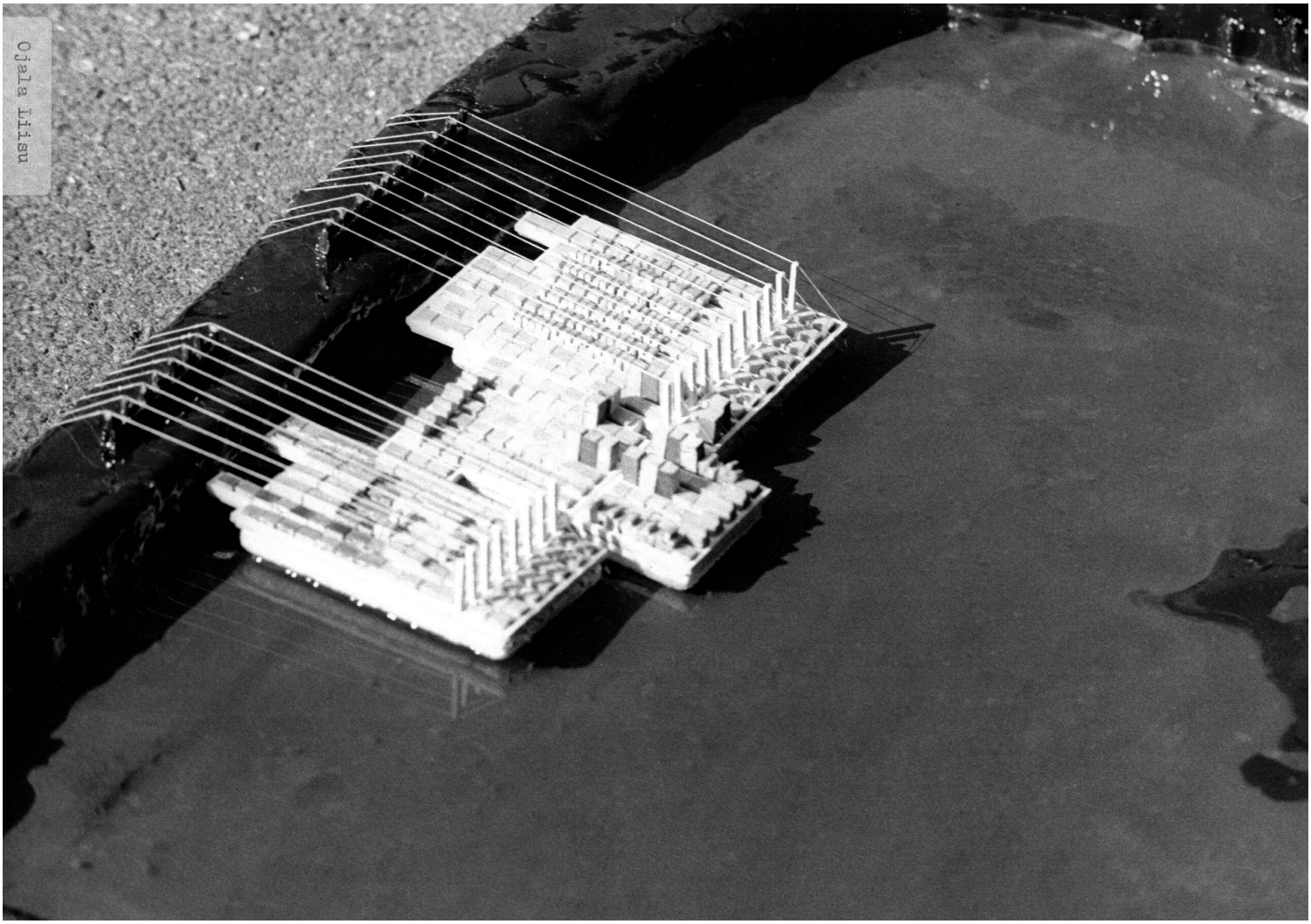
Ο Γιαμαρέλος στέκεται στον τρόπο που ο Κωνσταντινίδης ενθάρρυνε τους φοιτητές του να ανακαλύψουν μόνοι τους -μέσα από πειραματισμούς και συνεχείς δοκιμές- τις αρχές μιας αρχιτεκτονικής πρακτικής που θεμελιώνεται στην αυτενέργεια και στην αυτοκαλλιέργεια.

Ulrich Bachmann, μακέτα για το σπίτι του ελέφαντα στον ζωολογικό κήπο της Ζυρίχης, για το μάθημα του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού (Δ' έτους) του Άρη Κωνσταντινίδη στο ΕΤΗ της Ζυρίχης, χειμερινό εξάμηνο 1969–70

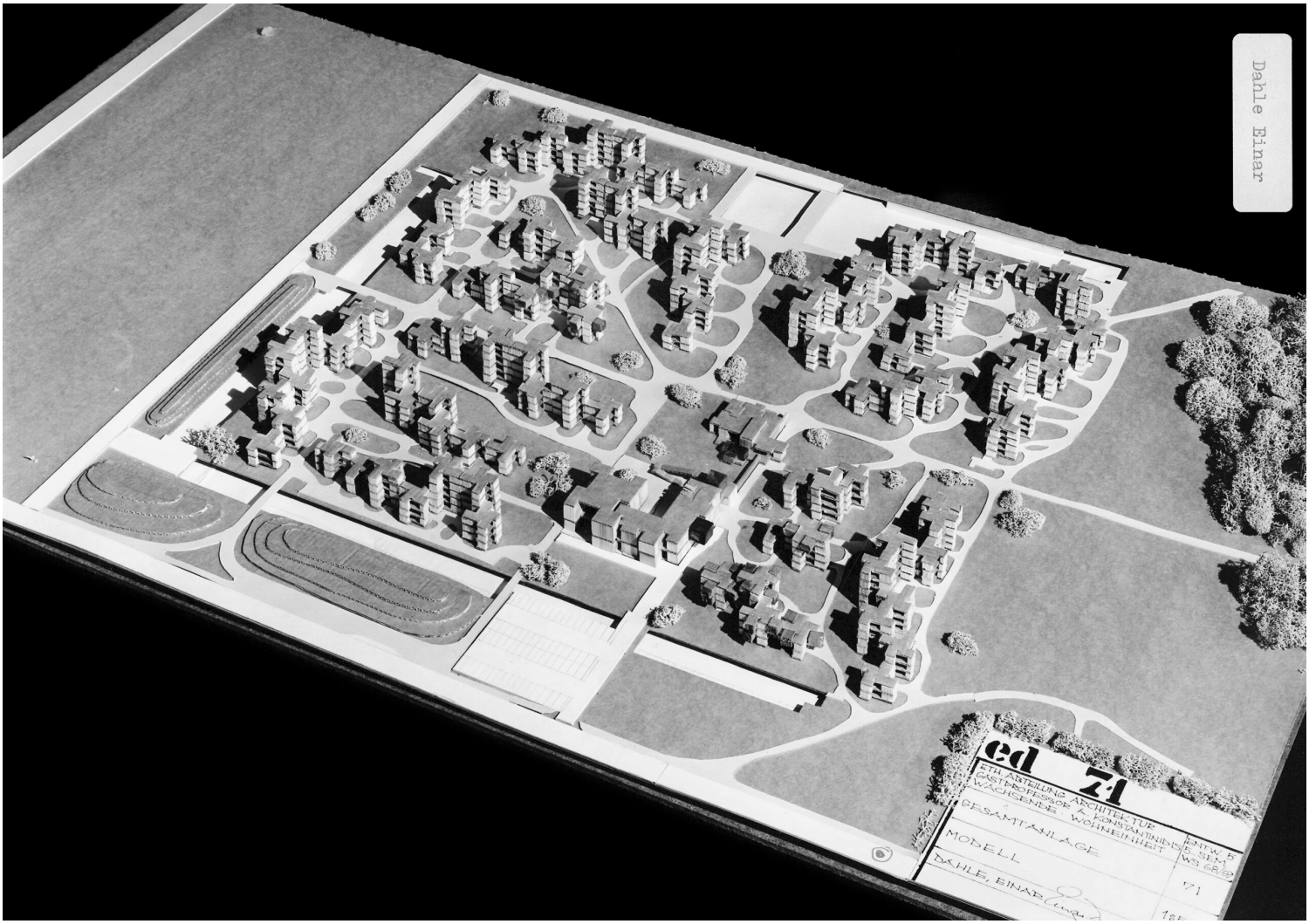

Mauro Gilardi, μακέτα για έναν πλωτό χώρο εκδηλώσεων στον ποταμό Limmat, για το μάθημα του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού (Δ' έτους) του Άρη Κωνσταντινίδη στο ΕΤΗ της Ζυρίχης, εαρινό εξάμηνο 1969–70

Hilkka-Liisa Ojala, μακέτα για χώρο εκδηλώσεων στη λίμνη της Ζυρίχης, για το μάθημα του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού (Δ' έτους) του Άρη Κωνσταντινίδη στο ΕΤΗ της Ζυρίχης, εαρινό εξάμηνο 1969–70

Χαρακτηριστική ήταν η προτροπή του να επισκέπτονται τόσο κτήρια που εκφράζουν με πληρότητα το πνεύμα της αρχιτεκτονικής όπως εκείνος το αντιλαμβανόταν, όσο και εκείνα που αποτυγχάνουν να το πετύχουν. Θεωρούσε ότι κανείς οφείλει να αγωνιστεί προσωπικά για τη μοντέρνα αρχιτεκτονική.

Einar Dahle, μακέτα για ένα εξελισσόμενο οικιστικό συγκρότημα σε ιδεατό επίπεδο οικόπεδο, για το μάθημα του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού (Γ' έτους) του Άρη Κωνσταντινίδη στο ΕΤΗ της Ζυρίχης, χειμερινό εξάμηνο 1968–69

Stenmann N-E

Nils-Erik Stenman, μακέτα για ένα εξελισσόμενο οικιστικό συγκρότημα σε πραγματικό οικόπεδο στα περίχωρα της Ζυρίχης για το μάθημα του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού (Γ' έτους) του Άρη Κωνσταντινίδη στο ΕΤΗ της Ζυρίχης, εαρινό εξάμηνο 1968–69

Οι σπουδαστικές εργασίες που παρουσιάζονται, αφορούν τη σύνθεση μίας αναπτυσσόμενης οικιστικής μονάδας, ώστε οι φοιτητές να συγκροτήσουν ένα αρχιτεκτονικό σύστημα σε άμεση σχέση με τον υπαίθριο χώρο. Στα πρώτα θέματα, μάλιστα, το οικόπεδο που διαλέγει είναι επίπεδο, ενώ αργότερα επιλέγει οικόπεδο σε απότομη πλαγιά. Το βιβλίο -εδώ- αναδεικνύει ακριβώς αυτή τη λεπτή, αλλά ουσιαστική, σχέση της συνθετικής διαδικασίας με το έδαφος, όπως την αντιλαμβάνεται ο Κωνσταντινίδης.

Το έδαφος λειτουργεί στο έργο του αλλά και στη διδασκαλία του, όπως βλέπουμε, ως πεδίο διαμεσολάβησης του φυσικού με το ανθρωπογενές, του τοπικού με το παγκόσμιο, του διαρκούς με το σύγχρονο και το μεταβαλλόμενο. Και ίσως τελικά αυτή η θεώρηση να είναι και ένα από τα πιο «διεθνή» χαρακτηριστικά του Κωνσταντινίδη, δηλαδή ότι ποτέ ο τόπος δεν αποκόπτεται από το νόημα.

Η σχέση μου με το έργο και το πρόσωπο του Κωνσταντινίδη καθορίζεται από την εργασία μου στην κατοικία Ξύδη. Σε αυτό το πλαίσιο δεν μπορώ παρά να σταθώ σε κάποιες εστιάσεις με ζητήματα που θίγει το βιβλίο, αναφορικά με συγκλίσεις που αναζητά ο Γιαμαρέλος στο έργο του Κωνσταντινίδη με τον κριτικό τοπικισμό. Συνθετικά ζητήματα όπως η σχέση του κτηρίου με το έδαφος και το ρίζωμά του σε αυτό, ο τρόπος κατασκευής, τα υλικά και η ψυχή τους όπως γράφει ο Κωνσταντινίδης, ή το φως -όλα αυτά- αποτέλεσαν πεδία έρευνας για μένα -του συνθετικού πνεύματος του Κωνσταντινίδη και άσκησης κατανόησης του τοπικού και του διεθνούς μοντέρνου, μιας αρχιτεκτονικής που γεφυρώνει τον τόπο με τον Κόσμο, έτσι που ο τόπος να είναι ποικιλία στην ενότητα. Μέσα από αυτή την εργασία βρέθηκα αντιμέτωπη με την κατανόηση και επίλυση τεχνικών ζητημάτων και οικοδομικών λεπτομερειών του Κωνσταντινίδη, που συνιστούν το δικό του σύστημα με το οποίο συνέθετε και τα οποία ειδικά ζητήματα επιβεβαιώνουν τις θεωρητικές του διατυπώσεις.

Η «συνάντησή» μου αυτή με το έργο και τη σκέψη του, σε συνδυασμό με την ανάγνωση του βιβλίου του Γιαμαρέλου, αποτελεί για μένα μία επιβεβαίωση, ότι οι ιδέες του Κωνσταντινίδη μπορούν να οδηγούν τη σκέψη και την πράξη.

Έτσι, το βιβλίο του Στέλιου Γιαμαρέλου θεωρώ ότι είναι μια πρόσκληση για αναστοχασμό:

Πώς φτιάνεται και πως διδάσκεται η αρχιτεκτονική σε ένα παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον; Διατηρεί τοπικά χαρακτηριστικά ως ουσιώδη στοιχεία ενός τρόπου ζωής; Η διδασκαλία, η θεωρία και η εφαρμογή της αρχιτεκτονικής έχουν οργανική σχέση μεταξύ τους ή πρόκειται για ξεχωριστά ανεξάρτητα πεδία;

Ο Κωνσταντινίδης, με τη σύντομη παρουσία του στο ΕΤΗ αλλά και με τη γενικότερη παρουσία του στο διεθνές πεδίο, αλλά και τη σημασία που έχει το έργο του στην ελληνική σκηνή, με σαφήνεια μας δείχνει έναν δρόμο, μας δείχνει δηλαδή ότι ο τόπος δεν είναι όριο, δεν είναι ένα «μέχρι εκεί», αλλά είναι ένας τρόπος κατανόησης του Κόσμου και το αντίστροφο.

Έτσι, μέσα από το έργο του όπως αυτό ταξίδεψε έξω από την Ελλάδα, επιχειρούμε να τον δούμε όχι μόνο ως Έλληνα αρχιτέκτονα, αλλά ως έναν οικουμενικό στοχαστή του τόπου και της ζωής -έναν αρχιτέκτονα και δάσκαλο βαθιά συνδεδεμένο με την Ελλάδα ως πνεύμα και τρόπο αλήθειας και λιτότητας που ίσως σήμερα να έχουν την επικαιρότητά τους.

Στη δική μου ανάγνωση, η ματιά του Γιαμαρέλου επιχειρεί να εξερευνήσει τον κριτικό τοπικισμό όχι ως στατική θεώρηση, αλλά ως ένα ερώτημα για τους τόπους και το οικουμενικό σε μία απροσδόκητη πορεία που ξεκινά από το έργο του Άρη Κωνσταντινίδη και στέκεται και σε άλλους σταθμούς. Και μέσα σε αυτή τη διαδρομή μοιάζει να λανθάνει η ιδιαίτερη σημασία της Ελβετίας και της σχολής του Ticino και προσώπων που συνδέονται με αυτή.

Ίσως εδώ ο Γιαμαρέλος να αναζητά τις ρίζες και τις διασταυρώσεις που ο ίδιος ο Κωνσταντινίδης δεν προκάλεσε, ώστε να συγκροτηθεί μια οργανωμένη σχολή σκέψης, όπως συνέβη στο Ticino. Η δύναμη των έργων των Ελβετών αρχιτεκτόνων και η άρρητη σχέση τους με τον τόπο, συγκροτεί έναν κοινό τρόπο σκέψης και δράσης, ένα κοινό πνεύμα, μία «Σχολή» με πλούσιο διδακτικό περιεχόμενο.

Η σχολή του Ticino εξελίσσεται μέσα από τη διαρκή κυκλική ακολουθία δασκάλων-μαθητών. Έτσι, ανατροφοδοτείται, διατηρεί και εξελίσσει έναν κοινό κώδικα ως ξεχωριστή έκφραση ενός τοπικού φαινομένου με ποικίλες και ιδιάζουσες διατυπώσεις. Με αυτόν τον τρόπο εγκαθιστά μία γραμμή συνεχούς εξέλιξης μέσα στον χρόνο, η οποία όσο βασίζεται στην τοπικότητα -στο πολύ προσεκτικό κοίταγμα των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του- άλλο τόσο την υπερβαίνει και γίνεται διεθνής, καθώς ανοίγεται στον Κόσμο ως ακόμα ένα "παράδειγμα" τρόπου-μεθόδου αρχιτεκτονικής σύνθεσης.

Το έργο και ο λόγος του Κωνσταντινίδη, ωστόσο, αποτελεί έναν από τους βασικούς πυλώνες του ελληνικού Μοντέρνου, που συνεισέφερε μαζί και με την παρουσία άλλων σημαντικών αρχιτεκτόνων στη διαμόρφωση των θεωρητικών και συνθετικών αναζητήσεων της περιόδου, οι οποίες αντηχούν ζωντανά μέχρι και σήμερα.

Παρότι ανάμεσα σε αυτές τις εξέχουσες προσωπικότητες του ελληνικού μοντέρνου δεν υπάρχει η οργανωμένη σχέση, ο διάλογος και η συνοχή που χαρακτηρίζει τη σχολή του Ticino, θεωρώ ότι οι ιδέες και τα έργα του Κωνσταντινίδη αποτελούν τη θεμελιώδη αναφορά για την ελληνική μοντέρνα αρχιτεκτονική, τόσο στο πεδίο της σκέψης όσο και στο πεδίο της εφαρμογής και διδασκαλίας. Το πνεύμα του επιζεί στο έργο αρχιτεκτόνων εφαρμογής αλλά και με όρους πιο οργανωμένους, όπως στη διδασκαλία της αρχιτεκτονικής, με χαρακτηριστικό παράδειγμα το μάθημα των συνθέσεων στο Ε.Μ.Π. από παλαιότερους δασκάλους, όπως είναι μεταξύ άλλων οι Τάσος Μπίρης, Γιώργος Λεονάρδος, Δημήτρης Αντωνακάκης, ο Τάσης Παπαϊωάννου μέχρι και τη νεότερη γενιά. Αναφέρομαι στο μοντέρνο όχι ως αισθητικό στυλ αλλά ως έναν ανοιχτό τρόπο σκέψης και πράξης για την αρχιτεκτονική σύνθεση, ως φορέα ενός ήθους με την προαγωγή ενός απλού καθημερινού τρόπου ζωής που στρέφεται στις καθημερινές ανάγκες. Δηλαδή ως ένα πνεύμα που είναι ζωντανό και γεννάει αρχιτεκτονική, δηλαδή εξελίσσεται.

Έτσι, ακόμη κι αν δεν συγκροτήθηκε μια “σχολή Κωνσταντινίδη”, με την στενή έννοια του όρου, η διδασκαλία του είναι παρούσα και με βάθος, τροφοδοτώντας τα ερωτήματα που θέτει το βιβλίο για τον κριτικό τοπικισμό αλλά και τα ερωτήματα για το τι σημαίνει ελληνική μοντέρνα αρχιτεκτονική σήμερα.

Κλείνοντας, θεωρώ ότι ο Γιαμαρέλος διερωτάται και διερευνά πάνω στη διαδεδομένη ισχύουσα θεώρηση του κριτικού τοπικισμού με τολμηρό τρόπο, ταυτόχρονα με μία αρχειακή μελέτη της πρόσληψης του έργου του Άρη Κωνσταντινίδη που διακρίνεται από πληρότητα και συνοχή. Έτσι το βιβλίο προσφέρει μια ουσιαστική συμβολή στην ακαδημαϊκή συζήτηση. Ο Κωνσταντινίδης αναδεικνύεται μέσα από το βιβλίο ως ζωντανός συνομιλητής, μέτοχος ενός διεθνούς διαλόγου για τη μοντέρνα σύγχρονη αρχιτεκτονική του τόπου και του Κόσμου.

Κείμενο που εκφωνήθηκε στην παρουσίαση του βιβλίου στο βιβλιοπωλείο "Ο Μετεωρίτης", στην οποία συμμετείχαν επίσης οι Ελένη Λιβάνη, Γιώργος Τζιρτζιλάκης και ο συγγραφέας, στις 30 Οκτωβρίου 2025. Το βιβλίο διατίθεται ελεύθερα σε ψηφιακή μορφή από τον εκδοτικό οίκο gta Verlag του ETH Zurich.